

***

MIJN VLAKKE LAND

Noreen Masud, *A Flat Place*. Londen, Hamish Hamilton, 2023, 240 p., ISBN 9780241544051, £16,99.

Het vlakke land is contradictorisch: onbegrensd en openlijk te kijk, maar toch is er niet echt iets bijzonders te zien. Het oog is vrij, maar mist tegelijk houvast (13). In *A Flat Place* (2023) duikt Noreen Masud, docent Engelse literatuur aan de universiteit van Bristol, recht in het hart van dit contradictorische landschap. Het boek begon als een eerder academische studie van vlakke landschappen, maar onderweg werd duidelijk dat Masud haar eigen achtergrond niet achterwege kon laten in dit werk. Zo werd *A Flat Place* een persoonlijke meditatie over trauma, familie, en het zelf, steeds gezien door de lens en de metafoor van het vlakke land. In elk hoofdstuk bezoekt Masud een ander vlak landschap in het Verenigd Koninkrijk, en komt ze telkens tot inzichten over haar eigen achtergrond en plaats in de wereld. Het resultaat is zonder twijfel een literair prachtig werk. Masuds taal is even precies als verrassend, en haar gebruik van simile is telkens een klein geschenk. Toch is de literaire dimensie niet de enige die dit boek de moeite waard maakt. Ook als onderzoeker was de leeservaring voor mij erg rijk. Thema's rond epistemisch onrecht, rond het verwerven, verwerken en verspreiden van kennis, rond weten en niet-weten, zijn doorheen de tekst verweven. In het laatste hoofdstuk, *The Way Home*, reflecteert Masud op een wat theoretischer niveau over deze thema's. Op basis van enkele citaten daaruit voeg ik hier mijn eigen reflecties toe.

Het is onmiskenbaar dat trauma één van de rode draden doorheen *A Flat Place* is. Masud stelt haar diagnose van een complexe posttraumatische stressstoornis (cPTSS) in verband met haar fascinatie voor het vlakke land. Haar trauma zorgt ervoor dat Masud op een andere frequentie zit dan de mensen rondom haar, een kloof die erg moeilijk te overbruggen blijkt. Tegelijk toont het feit dat Masud deze kloof zo stuitend ervaart net aan dat we eigenlijk allemaal door zo'n kloof gescheiden zijn van onze medemens, in verschillende gradaties. Dit is een fundamenteel deel van de condition humaine, dat Masud door haar trauma intenser ervaart – wat haar een uniek inzicht biedt in de rest van de wereld. Ze schrijft: “We think we need to empathize – to feel another person’s feelings – in order to relate to them and care for them. But we can never penetrate into others, feel what they feel, see what they see. All we can do is to believe what people tell us. Even – perhaps especially – when we can’t ourselves understand it.” (202).

Hier wordt een aspect van menszijn expliciet gemaakt dat doorgaans voor de meesten onder ons verborgen blijft. Uiteindelijk zitten we allemaal op onze eigen frequentie en is de ander nooit echt kenbaar voor ons. Empathie, in de zin van voelen wat de ander voelt, is zo fundamenteel onmogelijk. De kloof is te breed. Om de ander te kennen, om te horen wat de ander zegt, is dus steeds een vertrouwenssprong nodig, een *leap of faith* van mijn kant van de kloof naar de jouwe. Dat vertrouwen kan niet steunen op kennis - de ander blijft onkenbaar. Het steunt op de tegenpool ervan: geloven.

We sporen mensen die niet of slecht gehoord worden, aan om toch te spreken. We willen de zogenaamde ‘stemlozen’ een stem bieden, zorgen dat ze hun zegje kunnen doen, dat ze in het publieke debat kunnen optreden. Als je je boodschap maar zo kneedt, je stem maar zo traint, dan moet het wel lukken, toch? In een democratie heeft iedereen het recht te spreken. Maar wat als je het fundamentele vertrouwen mist dat je überhaupt gehoord kan worden, waarom zou je dan nog proberen te spreken? “Why would you speak if you don’t trust anyone to listen or care?” (204). Als je het vertrouwen mist dat de *leap of faith* mogelijk is en dat er mensen bestaan die bereid zijn die te maken, waarom zou je dan de moeite doen? Waarom zou je je kwetsbaar opstellen als je niet weet dat er mensen bestaan die bereid zijn om te durven geloven? Masud beschrijft hoe trauma zich kan uiten in een soort verdoofde toestand. De getraumatiseerde persoon is vlak, en gaat op in het vlakke land waarin ze zich bevindt. *Nothing to see here*. De vertrouwenssprong is moeilijk op twee manieren. Er is een sprong nodig om naar de ervaringen van de getraumatiseerde persoon te luisteren, maar er is net zo goed een sprong nodig om in te zien dat die persoon misschien helemaal niet wil spreken. En dan is het weer fundamenteel om simpelweg te geloven: geloven dat het verlangen om te zwijgen legitiem is, en gerespecteerd dient te worden.

In haar werk over epistemisch onrecht heeft Miranda Fricker het over zogenaamde hermeneutische hotspots. Dit zijn lege plekken in onze collectieve denkkaders, waar ervaringen en situaties vallen die we niet voldoende kunnen vatten met onze bestaande concepten en structuren. Zulke lege plekken kunnen toevallig ontstaan, maar ook met opzet, om bepaalde gemarginaliseerde ervaringen in de marge te houden. Het vlakke land kan gelezen worden als een hermeneutische hotspot. Masud schrijft: “When there is a truth which affirms itself insistently in a way that has no end and no resolution, when it receives no responsiveness or recognition, and has nowhere to site itself but in itself, entrenched in its own starkness - that’s the flat place. Cassandra, screaming, was in the flat place. Or rather, she entered it when the screaming, finally, stopped.” (205). Je bent in het vlakke land als jouw ervaring, jouw kennis, jouw waarheid, niet erkend wordt en, zonder grondige ingrepen in ons gedeelde denkkader, überhaupt niet erkend kan worden. Je bent in het vlakke land, en in een hermeneutische hotspot. Het is eenzaam in het vlakke land, en je mag roepen zoveel je wil, je waarheid blijven verkondigen zoals Cassandra – niemand luistert, want niemand kan luisteren. Om kennisoverdracht mogelijk te maken is een

vertrouwenssprong nodig. Maar aan wie is het om die sprong te maken, aan de spreker of de luisteraar?

Tegen het einde van het boek stelt Masud die plicht om te springen in vraag. “I started out by thinking I needed to learn to make the leap of faith; to take the risk of putting my world into words, offering up to others what lay inside me. And I think this is right. This is what I am doing. But there’s another leap that I am starting to be able to make: to make the offering without explanation, and not to mind if sometimes I receive blank looks in return. Countless tiny things, which I cannot make mean anything in themselves, have compacted into the firm peat of my life, the surface over which I walk. What matters now is that surface. I stand on it all the time. It’s always with me.” (209). Miranda Fricker heeft het ook over het werken aan epistemische rechtvaardigheid als een deugd. Het is een oneindig proces, een continu streven om het beter te doen, om te compenseren voor de vooroordelen en ontoereikende denkkaders die ervoor zorgen dat gemarginaliseerde mensen niet genoeg gehoord worden. In de theorie draait epistemische rechtvaardigheid erom een betere luisteraar te worden, maar alledaags, praktisch advies gaat vaak de andere richting uit. De focus ligt op de spreker, hoe ze haar boodschap op een zodanige manier kan presenteren dat ze beter gehoord kan worden. Niet te kwaad zijn, maar ook niet te lief; niet te luid spreken, maar ook niet te stil. Maar wordt het geen tijd om die focus weer terug te kaatsen? Het zou immers niet het werk van gemarginaliseerde mensen zelf moeten zijn om de vertrouwenssprong te maken die nodig is om empathische communicatie mogelijk te maken. Dit zou het werk van medestanders moeten zijn, een toegeving die zij doen, een uitgestoken hand over de kloof naar het vlakke land. En wat gebeurt er als de gemarginaliseerde mensen die zich in het vlakke land bevinden, stoppen met proberen om eruit te geraken? Als ze besluiten te leven in het vlakke land, erop te staan als een betrouwbaar fundament? Dit is wat Masud beschrijft in het citaat hierboven: vanuit het vlakke land kan je de vertrouwenssprong maken om te proberen je boodschap zo duidelijk mogelijk te communiceren, over de kloof naar buiten. Maar je kan ook net naar binnen springen, dieper de vlakke in, en anderen vrij laten achter je aan te springen of niet. De gemarginaliseerde, getraumatiseerde persoon staat stevig in het vlakke land. Dan is het aan de meer geprivilegieerde medestander om de vertrouwenssprong te maken, de vlakke in, en te durven geloven wat je daar aantreft.

Sigrid WALLAERT (Gent)

***